

Copyright © 2018 T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı
<http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/>
 Gençlik Araştırmaları Dergisi • Kasım 2018 • 6(16) • 95-109

ISSN 2147-8473
 Başvuru | 17 Eylül 2018
 Kabul | 20 Ekim 2018

Madde Kullanım Bozukluğu Sorunuyla Mücadeleye Önyargılardan Başlamak

*Özge Sanem Özateş Gelmez**

Öz

Madde kullanım bozukluğu, dünya üzerinde giderek daha fazla insanın karşı kaşıya kaldığı önemli halk sağlığı sorunlarından birisi olarak kabul edilmektedir. Bu sorunla mücadelede gerek madde kullanımının önlenmesi gerekse bu sorunu yaşayan kişilerle çalışılarak sağaltımın gerçekleştirilmesi için sosyal hizmet mesleğinin önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının söz konusu mücadelede yer alabilmesi için madde kullanım bozukluğu olan kişilerle çalışırken genelleyci olmaması ve dışlayıcı varsayımlarla hareket etmemesi gerekmektedir.

Yaşadıkları sorunlar ya da farklılıkları nedeniyle dezavantajlı kılınmış olan, toplumdan soyutlanan pek çok grup gibi madde kullanım bozukluğu sorunu olan kişilere karşı da önyargılar üretilmekte ve yaygınlaştırılmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki çalışmalarını, sosyal hizmetin değer temeline uygun olarak yapabilmeleri için ise çalıştıkları kişi, grup ve topluluklara karşı önyargılı olmamaları gerekmektedir. Bu bakış açısından hareketle, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü lisans programında yer alan Sosyal Hizmet Ortamlarında İnceleme dersinde madde kullanım bozukluğu ele alınan konulardan birisi olarak belirlenmiştir. Derste öğrencilerin konuya ilişkin temel düzeyde bilgi edinmelerinin yanı sıra madde kullanım bozukluğu sorunu olan kişilere ilişkin taşıdıkları önyargılarla karşılaşmaları hedeflenmiştir. İlgili ders haftasının ardından öğrencilerden madde kullanım bozukluğuna ilişkin yansıtıcı günlükleri yazmaları beklenmiştir. Bu çalışmanın nitel araştırma tekniğini oluşturan yansıtıcı günlüklerin analizinden elde edilen sonuçlar dört tema altında toplanmıştır. Öğrencilerin, derste konunun ele alınmasından sonra fark ettikleri önyargıları içeren bu temaların ortak noktası, madde kullanım bozukluğu sorunu olan kişilerin niteliklerine ilişkin önyargılar içermesidir.

Anahtar Kelimeler: Madde Kullanım Bozukluğu, Etiketleme, Önyargı, Sosyal Hizmet Mesleği, Sosyal Hizmet Eğitimi, Yansıtıcı Günlükler, Nitel Araştırma.

* Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara, sanemozge@gmail.com

Abstract

Substance use disorder is considered as one of the most important public health problems in the world where more and more people are confronted. It can be stated that as a profession, social work plays an important role in the prevention of substance use and the treatment through working with the people having this problem. Social workers working in this field should not generalize and should not act with exclusionary assumptions when working with people having substance use disorder in order to take part in the struggle against the problem.

Prejudices are also produced and disseminated against people having problems of substance use disorder such as many other groups that have been marginalized due to their problems or differences. Social workers should not be prejudiced against the people, groups and societies they work with in order to carry out their professional work in accordance with the value base of social work. From this point of view, substance use disorder was determined as one of the subjects discussed in the course named "Field Experience in Social Work Settings", in which undergraduate students in Hacettepe University, Department of Social Work have to enroll. The course aims to provide students with the basic knowledge about the subject and to encounter their own prejudices against the people who have the problem of substance use disorder. Students were expected to write reflective diaries about substance use disorder after the related course week. The results obtained from the analysis of the reflective diaries which constitute the qualitative research technique of this study were collected under four themes. The common point of these themes is that they contain negations regarding the qualifications of the people who have the problem of substance use disorder. This commonality includes the prejudices that students noticed after the subject was discussed in the course.

Keywords: Substance Use Disorder, Stigmatization, Prejudice, Social Work Profession, Social Work Education, Reflective Diaries, Qualitative Research.

Giriş

Madde kullanım bozukluğu¹ yalnızca sorunu yaşayan kişilerin değil, onların yakın çevrelerinin iyilik halini ve daha genelde toplumun refahını olumsuz etkileyen önemli bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir. Amerikan Psikiyatri Birliği'nin Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Sınıflandırma El Kitabının 2013 yılında yayınlanan son baskısında (DSM-5) madde kullanım bozukluğu, alkol ya da başka bir maddenin kullanılması nedeniyle günlük yaşama zarar veren ya da dikkat çekici sorunlara yol açan bir mesele olarak tanımlanmıştır (Radoncic, Marcoux ve Hien, 2018). Bireyin kişisel özellikleri, ailesiyle ve toplumla olan ilişkisi, çevresel risk faktörleri gibi pek çok değişken, madde kullanım bozukluğunda rol oynayan etkenlerdendir (Küçükşen, Şener, Tekin ve Demirel, 2016). Bu nedenle, madde kullanım bozukluğu ne salt bireyin sorumlu olduğu bir davranış sorunu olarak ne de yalnızca sosyal koşulların yol açtığı bir sosyal sorun olarak

¹ DSM-5'de maddenin kötüye kullanımı ve madde bağımlılığı, "madde kullanım bozuklukları" başlığı altında birleştirilerek, iki ayrı tanı kategorisi olmaktan çıkartılmıştır (Güleç, Köşger ve Eşsizoğlu, 2015). Bu çalışmada daha kapsayıcı bir kavram olmasının yanı sıra 'bağımlılık' ifadesine nazaran daha az etiketleyici olması nedeniyle, "madde kullanım bozukluğu" kavramı tercih edilmiştir. Zira yapılan araştırmalar, "madde bağımlısı" ifadesinin, tedavi olması daha az muhtemel, suç işleme olasılığı daha yüksek, toplumsal açıdan tehdit yaratan kişileri akla getirdiğini göstermektedir (Kelly, Dow ve Westerhoff, 2010).

görülebilmektedir (Polat, 2014, s. 143). Ayrıca tüm olumsuz sonuçlarına ve kullanımı bırakmaya ilişkin girişimlere rağmen kişinin madde kullanmaya devam etmesi, madde kullanım bozukluğu sorununun ne denli karmaşık ve üzerinde sabırla çalışılması gereken bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır.

Madde kullanım bozukluğu ile mücadelede önemli bir aşama olan tedavi süreci, madde kullanım bozukluğu olan kişinin maddeden arındırılmasına yönelik müdahalelerle başlamakta, sosyal ve psikolojik destek ve rehabilitasyon süreciyle devam etmektedir. Tedavinin tamamlanmasının ardından gereken desteğin ve rehabilitasyonun sağlanması, tedavinin başarıya ulaşabilmesi ve kişinin yeniden aynı sorunu yaşamaya başlamaması için önemlidir (Küçükşen ve ark., s. 209). Bu süreçte madde kullanım bozukluğu olan kişinin yaşayacağı olası umutsuzluk ve intihar düşüncelerini pekiştiren koşulların belirlenmesi ve kişinin psikolojik dirençlerini arttıracak, öfke duygusunu minimize edecek güçlendirici psikososyal çalışmaların yapılması gerekmektedir (Görgülü, 2017, s. 18). Söz konusu çalışmalar gerçekleştirilirken madde kullanım bozukluğu sorunu olanların tıbbi, psikolojik, sosyal, yasal ve ekonomik sorunların yanı sıra etiketleme ile karşı karşıya kaldıkları, bu durumun kişilerin tedaviye başvurma ve devam etme motivasyonlarını olumsuz etkilediği göz önünde bulundurulmalıdır (Erükçü Akbaş ve Mutlu, 2016).

Madde kullanım bozukluğu sorunu olan kişilere karşı önyargıların yaygın olduğu, diğer sağlık sorunlarını yaşayanlara kıyasla daha yüksek düzeyde etiketlemeye ve sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları ve bu kişilerin toplumdaki kendilerini soyutlayarak, kendileri gibi madde kullanan kişilerle birlikte olmaya yönelebildikleri (Erbay, Oğuz, Yıldırım ve Fırat, 2016, s. 600; Livingston, Milne, Fang ve Amari, 2011; Oral ve Tuncay, 2012, s. 109; Sevin ve Erbay, 2008, s. 6; Shor ve Levit, 2012) bilinmektedir. Örneğin Earnshaw, Smith ve Copenhaver (2013) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, madde kullanım bozukluğu olan kişilerin hayal kırıklığı, öfke ve endişe duygularını yaşamasına yol açan etiketlenme deneyimlerinin, bu kişilerin iyilik hallerini ve ruh sağlıklarını tehdit ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca madde kullanım bozukluğu olan kişilerin homojen bir grup oluşturmamasına rağmen olumsuz kalıplaşmış yargılarla pekişen etiketleme davranışı, bir grubu önyargılı biçimde kategorize ederek, söz konusu gruba ait olduğu düşünülen insanlar arasındaki farklılıkları da görünmez kılmaktadır (National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine, 2016, s. 16). Dahası etiketleme, madde kullanım bozukluğu sorunu olan kişinin adil olmayan bir muameleyle karşı karşıya kalmasına ve hatta tedavi edilmemesine de yol açabilmektedir (Levy, 1981'den akt., Shor ve Levit, 2012). Bu nedenle madde kullanım bozukluğuyla ilgili çalışmalar yürütülürken etiketleme, güçlendirme ve savunuculuk meselelerine dikkat edilmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet mesleği de insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri ile madde kullanım bozukluğu sorunu olan kişilerin sorunlarını çözmelerine, güçlenmelerine ve özgürleşmelerine yardımcı olma amacını taşır (Mutlu, 2015).

Bu çalışma, madde kullanım bozukluğu sorunu alanında çalışan ya da mesleki çalışmaları bu sorunla kesişen meslek elemanlarının, sorunu yaşayan kişilere karşı taşıyabilecekleri

önyargıların farkında olmaları gerekliliği üzerine kurulmuştur. Sorunun önlenmesinde ve sonuçlarının hafifletilmesinde mesleki çalışmalarıyla önemli bir rol üstlenen sosyal hizmet uzmanlarının, madde kullanımına karşı yürütülecek mücadelede etkin bir biçimde yerini alabilmesi için önyargılı hareket etmeme sorumlulukları bulunmaktadır. Bu noktada sosyal hizmet öğrencilerinin henüz lisans eğitimlerinin başında önyargılara, etiketlemeye, sosyal dışlanmaya karşı farkındalık kazanması son derece önemlidir. Bu çalışmada bir ders kapsamında öncelikle sosyal hizmet öğrencilerinin, madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayan kişilerle çalışacak meslek elemanları arasında yer aldıklarını kavramalarına ve konuya ilişkin temel bilgileri edinmelerine çalışılmıştır. Ayrıca derste gerçekleştirilen etkinlikler sonucunda öğrencilerin, mesleki yaşamlarında karşılaşacakları bu müracaatı grubuna karşı taşıdıkları önyargıların ortaya çıkartılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda gerçekleştirilen araştırmayla şu sorulara yanıt aranmıştır:

Sosyal Hizmet Ortamlarında İnceleme dersi, derse katılan sosyal hizmet birinci sınıf öğrencilerinin;

- madde kullanım bozukluğu sorunuyla mücadelede sosyal hizmet mesleğinin önemine ilişkin farkındalıklarını nasıl etkilemiştir?
- müracaatçı gruplarıyla çalışırken sosyal hizmet uzmanlarının önyargılı hareket etmeme sorumluluklarına ilişkin farkındalıklarını nasıl etkilemiştir?
- madde kullanım bozukluğu olan kişilere karşı taşıdıkları önyargılara ilişkin farkındalıklarını nasıl etkilemiştir?

Madde Kullanım Bozukluğuyla Mücadelede Sosyal Hizmet Mesleğinin Önemi

Sosyal hizmet mesleği, insan hakları ve sosyal adalet temelleri üzerine kurulu bir meslektir. Bu bağlamda, mesleğın uygulayıcıları olan sosyal hizmet uzmanlarından çalıştıkları tüm alanlarda, insan hakları savunuculuğu yapmaları ve sosyal adaletin sağlanması için çalışmaları beklenir. Madde kullanım bozukluğu sorunuyla mücadelede sosyal hizmet mesleğinin önemli bir sorumluluğu bulunmaktadır. Zira bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarından madde kullanımının önlenmesi için farkındalık çalışmaları gerçekleştirmeleri ve gerekli sosyal hizmetlerin planlanmasında ve sunulmasında rol oynamaları beklenir. Bunun yanı sıra sosyal hizmet uzmanları, madde kullanım bozukluğu olan bireylerin tedavilerinin sağlanarak, insansal olanaklarını gerçekleştirebilecekleri bir yaşama ulaşabilmeleri için çalışmalıdırlar.

Sosyal hizmet uzmanlarının eğitimleri süresince, bu alanda çalışırken ihtiyaç duyacakları mesleki bilgi ve beceri temelini edindikleri ve böylece madde kullanım bozukluğuna ilişkin sorunlar, tedavi modelleri, müracaatçıların hakları, mesleki müdahaleyi planlama ve uygulama gibi konularda yetkin oldukları kabul edilir (Mutlu, 2015, s. 22). Bu yetkinlik sosyal hizmet uzmanlarına, madde kullanım bozukluğu sorununu, sosyal hizmet mesleğinin geniş

bakış açısıyla, sosyal ve biyolojik etkenlerle ve kişinin içinde bulunduğu çevreyle etkileşimi içinde değerlendirme olanağını sağlar (Polat, 2014, s. 146; Sevin ve Erbay, 2008, s. 3). Madde kullanım bozukluğu sorununa böylesi çok boyutlu bir yaklaşım, sosyal hizmet uzmanının mikro, mezo ve makro düzeylerde mesleki çalışmalarını gerçekleştirmesini gerektirir. Sosyal hizmet uzmanları mikro düzeyde madde kullanım bozukluğu olan kişinin tedavi olanakları, rehabilitasyon hizmetleri ve kendine yardım grupları gibi kaynaklarla buluşmasını sağlamaktan, danışmanlık hizmeti ile bağımlılığın nedenlerine, dinamiklerine ve etkilerine ilişkin eğitimler vermekten sorumludur. Tedavi ve rehabilitasyon hizmetinin geliştirilmesi için düzenlemeler yapma, bu alanda çalışan farklı meslek elemanları ve kuruluşlarla bağlantı kurma sosyal hizmet uzmanlarının mezo düzeydeki sorumlulukları arasında yer alır. Son olarak makro düzeyde sosyal hizmet uzmanları, madde kullanım bozukluğu alanındaki politikalara katkı sağlamak, politika yapıcıların dikkatini konuya çekmek, bu alanda ortaya çıkan gereksinimlere yanıt olacak projeler geliştirmek, madde kullanım bozukluğu ve sosyal dışlanma sorununa ilişkin kamuoyunda farkındalık yaratacak programlar ve kampanyalar düzenlemek için çalışırlar (Polat, 2014).

Sosyal hizmet uzmanlarının tedavi sırasında olduğu kadar tedavi sonrasında da madde kullanım bozukluğu sorununun yeniden yaşanmaması için hizmetlerin geliştirilmesinde ve bu sorunu yaşayan kişilerin toplumsal yaşama katılımlarının sağlanmasında önemli bir sorumluluğu bulunmaktadır (Cılga, 2009, s. 9). Tedavi sonrası toplumla yeniden bütünleşmenin sağlanabilmesi için sosyal hizmet uzmanının yukarıda sözü edilen üç uygulama düzeyinde etkin biçimde çalışması gerekmektedir. Bu aşamada sosyal hizmet uzmanın gerçekleştirmesi gereken çalışmalar arasında tedavi görmüş kişileri güçlendirme, sosyal çevredeki riskleri ortadan kaldıracı müdahalelerde bulunma, toplumdaki kaynakları harekete geçirme, toplumda var olan dışlayıcı yasal/politik düzenlemeleri değiştirme, sosyal içermeyi sağlayacak adımları geliştirme ve toplumsal yaşama katılım için savunuculuk yapma yer almaktadır (Polat, 2014).

Sosyal hizmet uzmanları tüm bu çalışmaları gerçekleştirirken ve mesleki değerlendirmelerini yaparken bu sorunu yaşayan kişilerin sosyal dışlanmaya en fazla maruz kalan gruplar arasında yer aldığı ve sosyal içermenin başarılabilmesi için önyargıların ortadan kaldırılması gerektiği bilinciyle hareket etmelidir (Duman, 2014). Zira sosyal hizmet uzmanları gerekli tedavi ve destek hizmetlerini sağlamanın yanı sıra sorunu yaşayan kişilerin tedavi motivasyonları ve ruh sağlıkları üzerinde önemli etkileri olan etiketlenme deneyimlerini anlamak ve sosyal dışlanmanın ortadan kaldırılması için çalışmak zorundadır (Earnshaw ve ark., 2013; Oral ve Tuncay, 2012, s. 98). Bunu başarabilmek için ise sosyal hizmet uzmanlarının öncelikle kendilerinin taşıdıkları önyargılara dair farkındalık kazanmış olmaları gerekmektedir.

Etiketleme ve sosyal dışlanmaya maruz kalan kişiler arasında yer alan madde kullanım bozukluğu olanlar için sosyal hizmet uzmanlarının taşıdıkları önyargılarla yüzleşmelerini sağlayacak çalışmaların lisans eğitimleri sırasında yapılması önemlidir. Madde kullanım bozukluğu sorununa ilişkin literatürde, sosyal hizmet uzmanlarının madde kullanım

bozukluğu tedavisine ve bu sorunun önlenmesine ilişkin inançlarının uygulamayı nasıl etkilediğinin farkında olmalarının önemine işaret edilmektedir (Burke ve Clapp, 1997'den akt., Gresham, 2017, s. 24). Ayrıca etiketlenmenin ortadan kaldırılabilmesi için sosyal hizmet uzmanlarının ve bu alanda çalışan diğer meslek elemanlarının eğitimlerinin son derece önemli olduğu vurgulanmaktadır (Livingston ve ark., 2011; Senreich ve Straussner, 2013). Ek olarak farklı teknikler kullanılarak hazırlanan eğitimlerle uygulayıcıların, müracaatçıları suçlamasını durduracak empati ve anlayışın kazandırılabilmeceğinin de altı çizilmektedir (Lemieux ve Schroeder, 2004; Shor ve Levit, 2012; Soto ve Stuart, 2014).

Literatürün sağladığı arka plan göz önünde bulundurularak, bu çalışmada öncelikle sosyal hizmet öğrencilerinin madde kullanım bozukluğu alanında mesleğin değer temeline uygun çalışmalar gerçekleştirebilmelerinin önünde engel oluşturabilecek önyargılara ilişkin farkındalık kazanmaları amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda güncellenen ders içeriği ile ilgili ders haftasında konunun ele alınmasının ardından, öğrencilerin farkındalıklarını görmeyi hedefleyen yansıtıcı günlükler uygulanmıştır.

Yöntem

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde öğrenim gören sosyal hizmet öğrencilerinin birinci sınıfta alması gereken ve bir disiplin ve meslek olarak sosyal hizmet ile tanışmalarını sağlayan zorunlu derslerden birisi 15 haftalık, haftada 4 AKTS'lik bir ders olan Sosyal Hizmet Ortamlarında İnceleme dersidir. Dersi alan öğrencilerin, sosyal hizmet bölümünde yeni öğrenim görmeye başlamış olması, öğrencilerin sosyal hizmet mesleğinin neliğine ve derste ele alınan sosyal hizmetin farklı çalışma alanlarına dair ilk kez bilgi edinmeleri anlamını taşımaktadır. Bu nedenle söz konusu dersin güncel öğrenme ihtiyaçları üzerinden gözden geçirilmesi önemli görülmüş ve uzun yıllar öğrencilerin sosyal hizmet kuruluşları hakkında temel bilgi sahibi olmaları amacı ile yürütülmüş olan ders içeriği, 2016-2017 akademik yılında yenilenmiştir. Böylece ders ile öğrencilerin sosyal hizmetin farklı çalışma alanlarına dair temel bilgileri edinmelerinin yanı sıra bu alanlarda sunulan hizmetlerden yararlanan müracaatçı gruplarına ilişkin çoğu zaman farkında olmadan taşıdıkları olumsuz düşüncelerin altında yatan kabullerle yüzleşmeleri hedeflenmiştir.

Bu hedef kapsamında ders içeriği yenilenirken Elizabeth A. Wahler'in (2012), sosyal hizmet öğrencilerinin önyargılarını ortaya çıkartmak için önerdiği dört basamaklı eğitim modelinden yararlanılmıştır. Wahler bilinç artırma, bilgi toplama, hedef grupla karşılaşma ve özdeşimsel olma olarak belirlediği bu basamaklarda grup tartışması, rapor yazılması, yayınlanmış bilimsel çalışmaların incelenmesi, gözlem ve mülakatı içeren kuruluş ziyaretleri gerçekleştirilmesi, deneyim paylaşımı gibi etkinliklerin gerçekleştirilmesini önermiştir. Bu modelden hareketle, tüm öğrencilerin söz konusu derste farklı sosyal hizmet alanlarında hizmet sunan kuruluşlara, dersin kolaylaştırıcılığını üstlenen dört öğretim elemanı eşliğinde ziyaret gerçekleştirmeleri sağlanmış, böylece öğrencilerin gözlem yapması, hizmet alan gruplarıyla karşılaşması, alanda çalışan sosyal hizmet uzmanının bilgi ve deneyimlerini öğrenmeleri hedeflenmiştir. Kuruluş ziyaretlerinin mümkün olmadığı çalışma alanları için

ise derse, alanında deneyimli sosyal hizmet uzmanları davet edilmiştir. Öğrencilere bilgi ve deneyim aktaracak sosyal hizmet uzmanlarıyla ders öncesinde görüşülerek, dersin amacı ve beklenen öğrenme çıktıları paylaşılmıştır. Buna göre uzmanlardan çalıştıkları kuruluşun tarihine, mevzuatına, amacına, personeline ilişkin genel bilgileri paylaşması talep edilmiştir. Ancak esas olarak sosyal hizmet uzmanlarının sunulan hizmetlere ve müracaatçı profiline ilişkin daha detaylı bilgileri paylaşırken, müracaatçı gruplarının maruz kaldığı baskı ve sosyal dışlanma mekanizmalarına, toplumdaki mevcut önyargılara, sosyal hizmet uzmanlarının bu önyargıların ortadan kaldırılması ve sosyal içermenin başarılması için sorumluluklarına ilişkin deneyim ve bilgi aktarımında bulunmaları istenmiştir.

Madde kullanım bozukluğu konusunun incelendiği hafta da öğrencilerin konuya ilişkin bilgi edinmeleri için kaynaklar belirlenerek paylaşılmış ve derse bu alanda uzun yıllardır çalışmakta olan bir sosyal hizmet uzmanı davet edilmiştir. Davetli sosyal hizmet uzmanının semineri sırasında öğrencilerle, madde kullanım bozukluğu alanında verilen hizmetlere, bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanının rol ve sorumluluklarına dair mesleki bilgi ve deneyim paylaşımı yapılmıştır. Bunun yanı sıra öğrencilerin madde kullanım bozukluğu sorunu olan kişilere dair yaygın önyargıların neler olduğunu ve bu yargıların kendileri tarafından da taşınıp taşınmadığını görmeleri amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda sosyal hizmet uzmanı, müracaatçıların toplum içinde karşılaştıkları yaygın önyargıların, sosyal dışlanmanın ve etiketlenmenin nasıl ortadan kaldırılabilceğine, sosyal içermenin nasıl başarılabilceğine ilişkin paylaşımında bulunmuştur. Seminerin tartışma bölümünde, öğrencileri düşündürmeye ve konuyu sorgulayabilmelerine teşvik edecek sorular yöneltilmiştir. Böylece Sosyal Hizmet Ortamlarında İnceleme dersi, sosyal hizmet bölümüne yeni başlayan öğrencilerin, madde kullanım bozukluğu sorununu, karmaşık ve çok boyutlu bir sosyal sorun olarak öğrenmeye başladıkları ilk ders olma özelliği taşımıştır.

Gerçekleştirilen seminerin ardından öğrencilerden bireysel olarak cevaplamaları istenen iki soruluk yansıtıcı günlükler uygulanmıştır. İlk soruyla öğrencilerin ilgili ders haftasında ne öğrendikleri, ikinci soruyla ise madde kullanım bozukluğu olan kişilere dair önyargılarının olup olmadığına ilişkin keşifleri sorulmuştur. Nitel araştırma tekniği olarak seçilen yansıtıcı günlükler, ders döneminin sonunda analiz edilmiştir. Hashemnezhad'ın (2015) vurguladığı üzere yansıtıcı günlüklerin nitel içerik analiziyle değerlendirilmesi, öğrencilerin bakış açılarının anlaşılmasına ve ele alınan fenomenin anlam aralığını gösteren temalara ulaşılmasına olanak sağlamıştır. Çalışmanın bulgular bölümünde ele alınacak bu temalar sırasıyla 'hatalarının/suçlarının cezasını çekmek zorunda olanlar', 'çevrelerine ve başka insanlara zarar verenler', 'topluma yararı olmayanlar' ve 'arınmaları imkânsız olanlar' başlıklarıyla ele alınmıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamında, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinden 2016-2017 akademik yılında Sosyal Hizmet Ortamlarında İnceleme dersini alan ve madde kullanım bozukluğu konusunun ele alındığı derse katılan 149 (%78.8) kadın, 40 (%21.2)

erkek, en büyüğü 30, en küçüğü 17 yaşında olup, yaş ortalaması 19 olan toplam 189 öğrenciden yansıtıcı günlükler toplanmıştır. Yansıtıcı günlükler üzerinde gerçekleştirilen içerik analiziyle dört temaya ulaşılmıştır. Söz konusu temalar, madde kullanım bozukluğu konusunun ders kapsamında ele alınmasından önce madde kullanım bozukluğu sorunu olan kişilere yönelik pek çok yanlış mite ve önyargıya sahip olduklarına dair öğrencilerin paylaşımlarını içermektedir. Öğrencilerin madde kullanım bozukluğu sorunu olan kişilere yönelik önyargılarının önemli bir bölümünün, söz konusu kişilerin niteliklerine ilişkin olduğu görülmektedir.

Hatalarının/Suçlarının Cezasını Çekmek Zorunda Olanlar:

Yansıtıcı günlüklerin analizinde sosyal hizmet birinci sınıf öğrencilerinin, madde kullanım bozukluğu sorunu olan kişilere ilişkin önyargılarıyla yüzleştikleri görülmüştür. Öğrencilerin karşılaştıkları önyargılardan ilki, madde kullanan kişilerin keyfi nedenlerle maddeye başladıkları, madde kullanmayı tercih ettikleri ve dolayısıyla bu tercihlerinin sonucu olarak yaşadıkları olumsuzlukları da hak etikleri yönündedir. On sekiz yaşındaki kadın öğrenci, bu dersle birlikte söz konusu önyargılarıyla nasıl karşılaştığını şöyle ifade etmiştir:

“Madde kullanan kişilerin tamamen kendi tercihlerinin sonucunu yaşadıklarını düşünerek onları yargılıyordum. Hayatın onlara ne getirdiğini, neden madde kullanımına sürüklendiklerini sorgulamamıştım hiç. Bu insanları, çevresindeki insanlara zarar veren, yeri geldiğinde gözlerini kırpmadan en yakınlarına bile zarar verebilen insanlar olduğunu düşünüyordum.” (Y.g²: 10)

Benzer biçimde on sekiz yaşındaki başka bir kadın öğrenci de madde kullanım bozukluğu sorununun, dersi almadan önce yaptığı gibi salt bir tercih olarak değerlendirilemeyeceğine ilişkin farkındalığını şöyle ifade etmiştir:

“Madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayanlarla alakalı olarak, onların ne yaşayıp da bu bağımlılığa sürüklendiklerinden çok, daha sığ bir bakış açısıyla, ne tercih ettilerse bunun sonucunu yaşıyorlar diye yaklaştığımı fark ettim. Nasıl bağımlılığa sürüklendiklerini, ne tür sorunlar yaşadıklarını umursamazdım.” (Y.g, 28)

Öğrenciler, madde kullanım bozukluğu sorununun ele alındığı ders haftasının ardından, sosyal hizmetin çalışma alanlarından birisi olan madde kullanım bozukluğu sorununun, yalnızca bir tercih meselesi olarak değerlendirilemeyeceğini, dahası bu sorunun, yalnızca madde kullanan kişilerin sorunu olarak da görülemeyeceğini fark etmişlerdir. Örneğin on dokuz yaşındaki erkek öğrenci, bu öğrenme sürecini yansıtıcı günlüğünde şöyle ifade etmiştir:

“Ben insanların tercihlerinde her zaman özgür olduğunu, seçtiği şeylerin sonucu yaşadığı olumsuzlukların kendi hataları ve suçları olduğunu düşünürdüm. Madde

² Yansıtıcı günlük, “Y.g” biçiminde kısaltılmış ve her biri numaralandırılmıştır.

kullananlar için de bu düşüncem vardı ve bu konunun beni hiç ilgilendirmediğini düşünüyordum. Madde kullanım bozukluğu olanların, uzman olarak çalışacağımız gruplardan birisi olduğunu öğrenince, uzman olarak beni ilgilendirmez deme lüksümün olmadığını da anladım.” (Y.g., 153)

Kişilerin tercihlerinin sonucunu olarak madde kullanım bozukluğu sorununu yaşadıklarına ilişkin kabule eşlik eden bir başka yaygın varsayım da bu sorunu yaşayan insanların, çevresindeki insanlara kaçınılmaz biçimde zarar veren kişiler olarak görülmüş olmasıdır. Bu nedenle öğrencilerin yansıtıcı günlüklerinde madde kullanım bozukluğu olan kişilere karşı ifade etikleri önyargılarının bir bölümünün ortak noktası olan ‘zarar veren kişiler olma’, çalışmanın ikinci teması olarak belirlenmiştir.

Çevrelerine ve Başka İnsanlara Zarar Verenler:

Yansıtıcı günlüklerde ortaya çıkan dikkat çekici bir başka konu da öğrencilerin, madde kullanım bozukluğu sorunu olan başka insanlara zarar vermesinin kaçınılmaz olduğuna ilişkin kabulleriyle yüzleşmeleridir. Derste ilgili konunun ele alınmasından önce öğrencilerin, bu sorunu yaşayan kişilerin başkalarına zarar veren genellikle ‘yoksul’, ‘saldırgan’, ‘tehlikeli’, ‘ruhsal sorunlar yaşayan’, ‘mutsuz’, ‘kötü’, ‘suçlu’ ve ‘korkulan’ insanlar olarak nitelendirmiş oldukları anlaşılmaktadır. Örneğin on dokuz yaşındaki bir erkek bir öğrenci, “...onlara karşı bir korku içinde olduğumun farkına vardım yani her an bize zarar verebilirler düşüncesi vardı içimde” (Y.g., 51) diyerek, yine on dokuz yaşındaki bir başka erkek öğrenci ise “madde bağımlılarından korkardım, onların insanlara zarar verebileceğini, onlardan uzak durmak gerektiğini yoksa onlar gibi olabileceğimi düşünürdüm” (Y.g., 147) diyerek düşüncelerini ifade etmiştir. On sekiz yaşındaki bir kadın öğrenci de benzer önyargılarını günlüğüne şöyle aktarmıştır:

“Madde kullananların bu yola isteyerek başladıklarını, kendi tercihleri olduğunu ve sonuçlarına katlanmak zorunda olduklarını düşünüyordum. İnsanlardan hoşlanmayan ve kötü olduğuna inandığım bu insanlardan korkuyordum açıkçası.” (Y.g., 3).

On sekiz yaşındaki kadın öğrencinin, “madde kullananları daha çok yoksul insanlar diye düşünüyordum ama bu durum hiç de böyle değilmiş.” (Y.g., 77) şeklinde ifade ettiği üzere, öğrenciler bu derste, madde kullanım bozukluğunun ekonomik durumla ilişkilendirilmesinin doğru bir yaklaşım olmadığını öğrenmişlerdir. On dokuz yaşındaki bir başka kadın öğrenci de bu öğrenme deneyimini şöyle aktarmıştır:

“Bu insanların genellikle maddi durumlarının yetersiz olduğunu düşünüyordum. Para bulmak için de kötü yollara başvurduklarına inanıyordum. Ancak bu derste madde kullanım bozukluğunun ekonomik düzeyle çok da ilgili olmadığını öğrendim.” (Y.g., 84).

Yansıtıcı günlüklerin analizinde madde kullanım bozukluğu sorunu olanların, çevrelerine ve başka insanlara zarar vermelerinin kaçınılmaz olduğu düşüncesinin temelinde onların, ‘kötü insanlar’ olduğu yargısının bulunduğu ortaya çıkmıştır. Örneğin yirmi yaşındaki bir kadın öğrenci bu konudaki farkındalığını şöyle aktarmıştır:

“Madde kullananların bir daha asla bağımlılıklarından kurtulamayacak, bütün çevresindeki insanları maddeye başlatacak, insanlar üzerinden para kazanmaya çalışan kötü kişiler olarak görüyordum hepsini. Bu dersle benim en büyük hatamın bütün madde kullanım bozukluğu olan kişileri aynı kefeye koymak olduğunu gördüm.” (Y.g., 6).

Madde kullanım bozukluğu sorunu olan insanların ‘saldırgan’ olduklarına ilişkin kabuller de öğrencilerin günlüklerinde sıklıkla yer bulmuştur. Örneğin on dokuz yaşındaki bir erkek öğrenci, bu sorunu yaşayan insanlar hakkında kabullerine ilişkin farkındalığını “madde kullananların sürekli saldırganlık yapan kişiler olduğunu, bu kişilerin çevrelerine zarar verdiklerini düşünürdüm.” (Y.g., 131) diyerek ifade etmiştir.

Madde kullanım bozukluğu sorunu olan insanların ‘saldırgan’ olduğu kabulüne benzer bir başka kabul de, bu sorunu yaşayan insanların ‘tehlikeli’ olduğudur. Söz konusu iki kabulün de kaynağı madde kullanım bozukluğu sorununun, bu sorunu yaşayan insanlara verdiği zararların yanı sıra madde kullananların başkalarına zarar vermelerinin kaçınılmaz olduğu düşüncesidir. On dokuz yaşındaki bir kadın öğrenci söz konusu düşüncesini ve bu düşüncesinin nasıl değiştiğini şu sözlerle anlatmıştır:

“Madde kullanan insanların çok tehlikeli olduklarını ve sanki onlara yaklaşan herkesi de madde bağımlısı yapacaklarını düşünürdüm. Ama aslında bu insanların ihtiyacı olan şeyin çoğu zaman bir yardım eli olduğunu, bağımlılıklarından mutsuz olabileceklerini, yardım almak için ve iyileşmek için çabalayanların da olduğunu öğrendim.” (Y.g., 185).

Öğrencilerin, madde kullanım bozukluğu sorunu olan insanlara karşı önyargılarıyla karşılaşmalarında dikkat çeken bir diğer nokta da bu sorunu yaşayan kişilerin ruhsal sorunlar yaşayan kişiler olduğuna ilişkin ezbere değerlendirmelerini fark etmiş olmalarıdır. On sekiz yaşındaki kadın öğrenci, “bana göre madde kullananlar, insanlara çok kolay zarar verebilecek, akli sorunlar yaşayan kişilerdi.” (Y.g., 40) diyerek yüzleştirdiği bu varsayımını vurgulamıştır. Günlüklerin analizinde madde kullanım bozukluğu sorununun ruhsal sorunlarla ilişkilendirilmesine benzer biçimde, duygu durumlarıyla da sıklıkla ilişkilendirildiği görülmüştür. Örneğin madde kullanım bozukluğu yaşayan insanların, yaşadıkları mutsuzluğun bir sonucu olarak bu sorunu yaşadıklarına ilişkin değerlendirmelerden birisini on sekiz yaşındaki bir kadın öğrenci şöyle yansıtmıştır:

“Madde kullananların, aile içi sorunlardan kaynaklı, mutsuz ruh hali sebebiyle bu duruma düştüklerini düşünüyordum. Normal bir insan gibi davranmadıkları için çevreye ve etrafındaki insanlara zarar vermelerinin de kaçınılmaz olduğuna inanıyordum.” (Y.g., 18).

Madde kullanım bozukluğu sorunu olan insanların, çevrelerine ve başka insanlara zarar veren insanlar olarak görülmesi ile ‘topluma fayda sağlamayacak’ insanlar olduklarına ilişkin kabul birbiriyle yakından ilgilidir. Bir sonraki tema, öğrencilerin madde kullanım bozukluğu sorunu olan insanları, ‘topluma hiçbir yararı olmayanlar’ olarak görmelerine neden olan önyargılarıyla yüzleşmelerinden ortaya çıkmıştır.

Topluma Yararı Olmayanlar:

Yansıtıcı günlüklerindeki ifadelerinden öğrencilerin, madde kullanım bozukluğu sorunu olan insanların genellikle toplum için bir tehdit yarattığı görüşünü taşıdıklarını ve bu görüşün çoğunlukla bu sorunu olan insanların kendileri dahil, kimseye yararlarının olmadığı düşüncesinden kaynaklandığı görülmektedir. Örneğin on dokuz yaşındaki erkek öğrenci, “bu bireylerin toplumu düzensizleştirdiğini ve refah seviyesini aşağıya çektiğini düşünüyordum.” (Y.g., 13) diyerek, yine on dokuz yaşındaki bir başka erkek öğrenci ise “madde kullananların topluma hiçbir yararı olmayan insanlar olduklarını ve topluma hiçbir zaman geri kazanılamayacağını düşünürdüm.” (Y.g., 176) diyerek bu kabulleriyle karşılaşmalarını aktarmışlardır. Madde kullanım bozukluğu sorunundan ziyade, bu sorunu yaşayan kişilerin toplum için tehdit oluşturduklarına ilişkin düşüncenin, madde kullanım bozukluğu sorunu olanların, toplumdan soyutlanması gereken insanlar oldukları düşüncesini beraberinde getiriyor olması dikkat çekicidir. Örneğin on sekiz yaşındaki bir erkek öğrenci, bu konudaki farkındalığını yansıtıcı günlüğüne şöyle aktarmıştır:

“Madde kullanım bozukluğu olan insanların toplum içinde tehlike yarattığını, onların toplumdan uzak tutulması gerektiğini, uzak tutulmazsa çevresinde bulunan herkesi kötü etkileyeceğini düşünüyordum.” (Y.g., 34)

Madde kullanım bozukluğu olan kişilere ilişkin toplum için zararlı oldukları düşüncesi, bu sorunu yaşayan insanların sosyal açıdan toplumdan dışlanmasıyla sonuçlanabilir. Zira öğrencilerin bir bölümünün, bu sorunu yaşayan insanların sosyal içermeye ilişkin bir istek ve çabalarının olmadığını, bu nedenle tedavi edilmelerinin de oldukça zor olduğu görüşünü taşımış oldukları görülmüştür. Örneğin on sekiz yaşındaki kadın öğrenci bu konudaki görüşünü, “madde kullanım bozukluğu olan bireylerin hiçbir şekilde iflah olmaz, topluma geri kazandırılmaz ve zaten bu tür bir çabaları da olmayan kişiler olduğunu düşünüyordum.” (Y.g., 142) şeklinde aktarmıştır.

Öğrencilerin bir bölümü ise tedavinin başarılmasının imkansızlığı nedeniyle, bu insanların toplum için zararlı olduğu yargısını taşıdıklarını fark etmişlerdir. Örneğin yirmi bir yaşındaki bir erkek öğrenci, tedavinin olanaksızlığı ile topluma zarar vermeye ilişkin düşüncesini şöyle ilişkilendirerek aktarmıştır:

“Madde kullananların artık tedavi olmalarının çok geç olduğunu düşünürdüm ve onlardan topluma bir hayır gelmeyeceğine, sadece ailelerine değil, toplumun bütününe çok büyük zarar verdiklerine inanırdım.” (Y.g., 8).

Öğrencilerin pek çoğu, madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayan insanların kendilerine, çevrelerine ve daha genelde ise topluma zarar verdikleri düşüncesini taşıyor oldukları görülmüştür. Ancak bu sorunu yaşayan insanların, sağaltımına ilişkin taşıyan önyargılar da sorunun ortadan kaldırılmasında tedavinin önemli bir aşama olduğunun görülememesine neden olmaktadır. Bir sonraki tema olan 'arınmanın imkansızlığı', madde kullanım bozukluğunun tedavisi olanaksız ya da boşa bir çaba olarak görülmesini içeren önyargıları içermektedir.

Arınmaları İmkânsız Olanlar:

Sosyal hizmet öğrencilerinin madde kullanım bozukluğu sorununa ilişkin temel bilgileri edindikleri bu dersin ardından öğrenciler, madde kullanım bozukluğunun tedavisine ilişkin yanlış inanışlara sahip olduklarını keşfetmişlerdir. Örneğin on sekiz yaşındaki bir erkek öğrenci, madde kullanım bozukluğunun tedavisinin mümkün olmadığına ilişkin düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir.

“Madde kullananların, madde kullanmaya başladıktan sonra artık bir bataklığa girdiğini ve asla o bataklıktan çıkamayacağına ilişkin bir önyargımın olduğunu keşfettim. Ancak durumun hiç de böyle olmadığını fark ettim, onlar da tedavi olup, tekrar hayata bağlanabilirlermiş.” (Y.g., 55).

Öğrenciler, derste konunun ele alınmasının ardından madde kullanım bozukluğu sorununun tedavi edilebildiğini ancak bu sürecin, doğru ve yeterli bir desteği gerektirdiğini öğrenmişlerdir. On sekiz yaşındaki bir kadın öğrenci bu öğrenme sürecini şöyle ifade etmiştir:

“Madde kullananların tedavi olsalar dahi tekrar eski bağımlılıklarına döneceklerini düşünüyordum. Ama fark ettim ki, onları bu duruma sürükleyen etkenleri, onların hayatlarından temizlemelerine yardımcı olunursa belki onlar da yeni ve arınmış olarak başladıkları yeni hayatlarını devam ettirebilirler.” (Y.g., 169).

Sosyal Hizmet Ortamlarında İnceleme dersi ile öğrenciler madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayan kişilerin, bu sorundan kurtulmalarının mümkün olabileceğini öğrenmişlerdir. Yanı sıra öğrenciler derste, bu sorunu yaşayan kişilerin tedavi sürecinde sosyal hizmet uzmanlarının rolünün de çok önemli olduğunu keşfetmişlerdir. Örneğin on dokuz yaşındaki bir kadın öğrenci bu öğrenme sürecini şöyle yansıtmıştır:

“Madde kullanım bozukluğu olanlara ilişkin, gerçekten bu sorunu olan bir bireyin kolay kolay iyileşemeyeceğini, bağımlılık öncesi hayatına dönmesinin imkânsız olacağını düşünürdüm. Bu derste öğrendim ki bir sosyal çalışmacının görevi de tam da bu noktada başlıyormuş.” (Y.g., 103).

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü birinci sınıf öğrencilerinin Sosyal Hizmet Ortamlarında İnceleme dersinde, madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayan kişilere karşı taşıdıkları önyargıların keşfine odaklanmıştır. İlgili derste konunun yenilikçi öğrenme teknikleriyle ele alınmasının ardından öğrencilere yansıtıcı günlükler uygulanmıştır. Yansıtıcı günlükler üzerinde gerçekleştirilen nitel içerik analiziyle öğrencilerin, madde kullanım bozukluğu olan kişilere karşı çoğu zaman farkında olmaksızın taşıdıkları önyargılara ilişkin farkındalık geliştirip geliştirmediklerinin ortaya çıkartılması amaçlanmıştır.

Derste madde kullanım bozukluğu sorununun ele alınmasının ardından öğrenciler, bu sorunu yaşayan kişilere ilişkin kimi önyargılara sahip olduklarını fark etmişlerdir. Öğrencilerin farkına vardıkları önyargılarından biri, madde kullanan kişilerin kendi tercihlerinin sonucunu yaşadıkları, dolayısıyla hatalarının bedelini ödemek zorunda olduklarıdır. Öğrencilerin madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayan kişilere yönelik önyargılarının önemli bir bölümünün ise söz konusu kişilerin niteliklerine ilişkin olduğu görülmüştür. Öğrenciler yansıtıcı günlüklerinde, madde kullanım bozukluğu sorunu olan insanların genellikle başka insanlara zarar vermesinin kaçınılmaz olduğunu ve bu kişilerin yoksul, saldırgan, tehlikeli, ruhsal sorunlar yaşayan, mutsuz, kötü, suçlu, korkulması gereken kişiler olduğunu ifade etmişlerdir. Derste gerçekleştirilen çalışmalarla öğrenciler, madde kullanım bozukluğu sorunundan ziyade, bu sorunu yaşayan kişilerin toplum için tehdit oluşturduğunu düşündüklerini fark etmişlerdir. Bu düşüncenin ise madde kullanım bozukluğu sorunu olanların kendilerinin yanı sıra kimseye yararının olmadığı ve bu nedenle toplumdaki soyutlanması gereken kişiler olduğu yargısını beraberinde getirdiği görülmüştür. Literatür incelendiğinde sosyal hizmet uzmanlarıyla, öğrencileriyle ya da çalışma alanları arasında madde kullanım bozukluğu sorunu olan diğer meslek elemanları ve öğrencilerle yapılan araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Örneğin Smith, Drolen ve Bolland'ın (2007) sosyal hizmet öğrencileriyle gerçekleştirdiği araştırmada öğrencilerin, madde kullanım bozukluğu sorununu, genellikle kirli, evsiz ve potansiyel olarak tehlikeli genç erkeklerin yaşadığı bir sorun olarak gördükleri ortaya çıkmıştır. Sosyal hizmet öğrencileriyle gerçekleştirilen bir başka araştırmada, öğrencilerin toplumun geneline benzer biçimde, madde kullanım bozukluğu olan kişilere yönelik olumsuz kalıplaşmış yargılardan etkilendikleri görülmüştür. Buna göre öğrencilerin, madde kullanım bozukluğu sorunu olan kişileri korkulması gereken, acımasız ve şiddet yanlısı kişiler olarak gördükleri, bu sorunu yaşayan kişilere yönelik söylemlerinin sadece korku değil, tiksinti de taşıdığı ortaya çıkartılmıştır (Shor ve Levit, 2012).

Bu araştırmada öğrenciler, madde kullanım bozukluğu sorunu olanların sağaltımının olanaksız ve tedavi çabalarının boşa olduğunu içeren önyargılara sahip olduklarını

keşfetmişlerdir. Zira dersten önce öğrenciler, bu sorunu yaşayan insanların toplumla bütünleşmeye ilişkin bir istek ve çabalarının olmadığını, bu nedenle tedavi edilmelerinin de oldukça zor olduğu görüşünü taşımış olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca öğrenciler, sağaltıma ilişkin bu tür önyargıların, sorunun ortadan kaldırılmasında tedavinin önemli bir aşama olduğunun anlaşılmasına neden olduğunu da görmüşlerdir. Konuya ilişkin yapılan araştırmalar da madde kullanım bozukluğu alanında çalışan meslek elemanlarının, bu sorunu yaşayan kişilerin tedaviye direnç gösterdiklerine, tedavi motivasyonlarının olmadığına, bu nedenle tedavi ile olumlu sonuçlara ulaşılamayacağına ilişkin olumsuz yargılara sahip olabildiğini ve bu durumun tedavi sürecini etkilediğini göstermiştir (Shor ve Levit, 2012). Benzer biçimde Smith ve arkadaşlarının (2007) sosyal hizmet öğrencileriyle yaptıkları araştırmada da öğrencilerin, madde kullanım bozukluğu olan kişilerin tedavi olmayı kabul etmeyeceklerine ve bu nedenle onlara ihtiyaç duyduğu hizmetlerin verilmemesi gerektiğine, müdahaleyi hak etmediklerine ve sosyal hizmetleri suiistimal edebileceklerine inandıkları ortaya çıkartılmıştır. Bununla birlikte yenilikçi yöntemlerle konunun ele alındığı eğitimlerin ardından yapılan araştırmalarda sosyal hizmet öğrencilerinin, madde kullanan kişilerin tedavisinin olanaksız, zayıf kişiler olduğuna dair düşüncelerinin değiştiği de görülmüştür (Estreet, Archibald, Tirmazi, Goodman ve Cudjoe, 2017).

Sosyal Hizmet Ortamlarında İnceleme dersi, yalnızca madde kullanım bozukluğu sorununun ele alındığı bir ders olmamakla birlikte, konunun doğru tekniklerle ele alınmasının, öğrencilerin bu soruna ilişkin doğru bildikleri yanıtları keşfetmelerini sağladığı görülmüştür. Buna göre öğrenciler, madde kullanım bozukluğunun, kişinin ekonomik durumuyla, ruh sağlığıyla ve duygu durumuyla çoğunlukla doğrudan bir ilişkisi olmadığını, bu kişilerin saldırganlıklarının, suç işleme ve zarar verme eğilimlerinin kaçınılmaz olmadığını, doğru ve yeterli desteğin sağlanması halinde tedavinin ve toplumla bütünleşmenin olanaklı olabileceğini öğrenmişlerdir. Öğrencilerin bu konudaki önyargılarına ilişkin farkındalıklarının sağlanması, mesleğe atıldıklarında çalışacakları müracaatçı gruplarından birisi olan madde kullanım bozukluğu sorunu olan kişilerle mesleğin değer temeliyle örtüşen çalışmalar gerçekleştirebilmeleri için atılması gereken eğitsel adımlardan birisi olması bakımından son derece önemlidir.

Dersi alan öğrenciler, bu sorunu yaşayan kişilerin tedavi sürecinde ve sorunun ortadan kaldırılmasında sosyal hizmet mesleğinin ve uzmanların rolünün de çok önemli olduğunu keşfetmişlerdir. Sosyal hizmet öğrencilerinin madde kullanım bozukluğuna ilişkin bilgi ve tutumlarını ortaya çıkartmayı amaçlayan farklı araştırmalar da bu konuda verilen yenilikçi eğitimlerin, sorunu yaşayanlara karşı daha olumlu bir tutum sergilenmesini sağladığını ve böylece yaygın olumsuz kabullerden ve reddetme davranışından bağımsız mesleki çalışmalar gerçekleştirilebildiğini göstermektedir (Fenster ve Monti, 2017; Smith ve ark.,

2007; Straussner ve Vairo, 2007). Bununla birlikte önyargıların keşfini ve tutum değişikliğini amaçlayan çalışmaların sürekliliğinin sağlanması önemlidir. Zira bu amacı taşıyan tek bir çalışma ya da ders ile önyargıları tamamen ve süresiz olarak ortadan kaldırmak mümkün olmayacağı gibi eğitim programlarının benzer amaçlarla düzenlenmemesi halinde öğrencilerin benzer önyargıları yeniden üretmesi de kaçınılmaz olacaktır.

Sosyal hizmet, bilgi ve beceri temelinin yanı sıra değer temeline sahip özgün bir disiplin ve meslektir. Mesleğin değer temeli, sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçılarla çalışırken her koşulda etik davranması gerektiğine dikkat çeker ve etiketlemeyle, sosyal dışlanmayla mücadele yürütülmesinde önemli bir dayanak sağlar. Bu nedenle sosyal hizmetin insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle örtüşen değerlendirmelerin ve çalışmaların yapılabilmesi için mesleğin varoluş amacının ve değer temelinin çok iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu anlayışın geliştirilmesinde sosyal hizmet eğitimi önemli bir paya sahiptir. Lisans eğitimi süresince sosyal hizmet öğrencilerine, dezavantajlı kılınmış kişi ve gruplara ilişkin kendi kabullerini sınama ve mesleğin değer temeli süzgecinden geçirme fırsatı tanınmalıdır. Aksi halde madde kullanım bozukluğunun da içinde yer aldığı pek çok sosyal sorunun öznelere karşı önyargılı yaklaşılması sorunu ortaya çıkacaktır. Bu çalışma, madde kullanım bozukluğu sorunu olan kişilere karşı öğrencilerin kendilerinin taşıdıkları önyargılara eleştirel bakabilmesinin sağlanabildiğini göstermiştir. Madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayanların alt sınıftan, eğitimsiz, suçlu, kötü, topluma yararsız ve başka insanlara zarar veren kişiler olduğu yargısında ısrarlı olmanın, mesleki açıdan doğru değerlendirme yapma olanağını ortadan kaldıracığı düşünüldüğünde, gerçekleştirilen çalışmanın değeri de daha anlaşılır olmaktadır. Zira madde kullanım sorununa ilişkin hazırlanan ilgili ders ile öğrencilerin madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayanlara dair önyargılarını fark etmiş olmaları bu çalışmanın önemli bir kazanımıdır.

Copyright © 2018 **Republic of Turkey Ministry of Youth and Sports**

<http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/>

Journal of Youth Researches • November 2018 • 6(16) • 110-116

ISSN 2147-8473

Received | 19 September 2018

Accepted | 20 October 2018

ANALYSIS / RESEARCH

EXTENDED ABSTRACT

Starting to Struggle with Substance Use Disorder Problem from Prejudices

Özge Sanem Özateş Gelmez*

Introduction

Substance use disorder is considered to be an important public health problem that adversely affects not only the people who have problems but also the well-being of their immediate surroundings and, more generally, the welfare of the community. In the last edition of Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5), published by The American Psychiatric Association in 2013, substance use disorder has been described as a problematic pattern of using alcohol or another substance that results in impairment in daily life or noticeable distress (Radoncic, Marcoux and Hien, 2018).

It is known that prejudices against people having substance use disorder are common, and these people are exposed to higher levels of stigmatization and social exclusion compared to those who experience other health problems and they can isolate themselves from the society and be with people who have substance use disorder like themselves (Erbay, Oğuz, Yıldırım and Fırat, 2016, p. 600; Livingston, Milne, Fang and Amari, 2011; Oral and

* Dr., Hacettepe University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Social Work Department, Ankara, sanemozge@gmail.com

Tuncay, 2012, p. 109; Sevin and Erbay, 2008, p. 6; Shor and Levit, 2012). For example, in the study conducted by Earnshaw, Smith and Copenhaver (2013), it was concluded that people having substance use disorder experienced distress as a result of the experiences of stigma, including feelings of frustration, anger, and anxiety. These experiences seem to threaten their emotional well-being and mental health. In addition, despite people with substance use disorder are not a homogeneous group (National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine, 2016, p. 16), the stigmatizing attitudes strengthened by negative stereotypes categorize an entire group in a biased way and mark the differences among the people in that group and make them invisible. Furthermore, stigmatization can lead to an unfair treatment of a person suffering from a substance use disorder and even not being treated (Levy, 1981, cited in Shor and Levit, 2012). For this reason, stigmatization, strengthening and advocacy issues should be taken into consideration while studying substance use disorder. The social work profession with the principles of human rights and social justice aims to help people having problems of substance use disorder to solve their problems, gain strength and be emancipated (Mutlu, 2015).

This study is based on the need to be aware of the prejudices against people with substance use disorder that can be suffered by those who work in the field of substance use disorder or whose professional works intersect with this problem. In order to prevent the problem and alleviate its consequences, social workers who play an important role with their professional activities have the responsibility of not acting biased in order to be able to take their place effectively in the struggle against the problem of substance use disorder. At this point, it is very important that social work students gain awareness about prejudices, stigmatization and social exclusion at the very beginning of their undergraduate education. In this study, first of all, it is aimed to understand the social work students that they are among the professional staff who will work with the people having the problem of substance use disorder and to get the basic information about the subject. Additionally, as a result of the activities carried out in the course, it is aimed to reveal the students' prejudices against these client groups they will encounter in their professional lives.

In this study, it is aimed to make social work students gain awareness about prejudices that can handicap them while working in the field of substance use disorder in accordance with the value base of the profession. For this purpose, the course content was revised and then reflective diaries aiming to see the students' awareness were applied after the course week.

Method

"Field Experience in Social Work Settings" is one of the compulsory course for undergraduate students in Hacettepe University, Department of Social Work. Its importance arises from the fact that it introduces to social work students social work discipline and profession for the first time. The course has been reviewed and revised in

2016-2017 academic year. Thus, the course aimed to teach students the basic knowledge of social work organizations, as well as to confront them with the underlying assumptions of the negative thoughts about the client groups serving in different social services areas that they often have been unaware.

In the week when the problem of substance use disorder was addressed, resources were identified and shared with the students and an experienced social worker were invited to class to give seminars about the subject. During the seminar of the social worker, professional knowledge and experience were shared with the students on the services provided in the field of substance use disorder, and the roles and responsibilities of the social worker working in this field. In addition, it was aimed to make students understand prevalent prejudices against people with substance use disorder and whether they are also prejudiced. In line with this aim, the invited social worker shared her professional knowledge and experiences about how to eliminate social exclusion, stigmatization and the common prejudices faced by the clients in the society, and how social inclusion can be achieved. In the discussion section of the seminar, questions were asked to encourage students to think and question the subject. Thus, the course "Field Experience in Social Work Settings" was the first course in which first-grade students started to learn the problem of substance use disorder as a complex and multidimensional social problem.

After the seminar, reflective diaries with two questions were applied to the students. With the first question, students were asked what they learned during the related course week and the second question was asked about their discoveries about whether they have prejudices against people having substance use disorder. Reflective diaries selected as qualitative research technique were analyzed at the end of the semester. As Hashemnezhad (2015) emphasizes, the evaluation of reflective diaries with qualitative content analysis has enabled the understanding of the students' perspectives and reaching the themes that show the meaning range of the phenomenon discussed. These themes, which will be discussed in the findings section of the study, are handled with the titles 'Those who have to take the penalty for their mistakes/crimes', 'Those who harm their environment and other people', 'Those who do not benefit society' and 'Those who cannot be treated'.

Findings

In the scope of the research, reflective diaries were collected from 189 (78.8%) female and 40 (21.2%) male students attended the course addressing the problem of substance use disorder in the Field Experience in Social Work Settings in 2016-2017 Academic Year. With the content analysis of the reflective diaries, four themes were reached. The themes include the students' sharings about their own misconceptions and prejudices against substance use disorder before the subject of substance use disorder was addressed in the course. It was seen that a significant portion of the students' prejudices against the people having substance use disorder are related to the qualifications of these individuals.

In the analysis of reflective diaries, it was observed that the first-grade social work students faced their own prejudices against people with substance use disorder. One of the prejudices of students was that people with the problem start to use substance for arbitrary reasons. According to the students, since these people have preferred to use the substance themselves, they have deserved the negativity as a result of their preferences.

Another common assumption associated with the acceptance of the problem of substance use disorder as a result of people's preferences was that people who experience this problem were seen as the people who inevitably harm the people around them. This prejudice stated as common point of some assumptions by students against people with substance use disorder in their reflective diaries was determined the second theme of the study. Additionally, it was understood that the students described this problem as the problem of the poor, aggressive, dangerous, mentally disturbed, unhappy, bad, guilty and feared people.

The students considered the people having substance use disorder as people who are harmful to their environment and do not bring benefits to society. These two prejudices that students described in their reflective diaries were closely related. Thus, next theme of the study emerged from the biased view of students against people with substance use disorder is that these people can actually damage society. It was seen from the expressions in their reflective diaries that the students thought that people having substance use disorder often pose a threat to the society. This view was mostly due to the idea that people with this problem do not bring benefits to anyone, including themselves.

The prejudices of students against treatment of people having substance use disorder caused that the treatment could not be seen as an important step in eliminating the problem of substance use. Therefore, the next theme was the impossibility of treatment, included students' prejudices about treatment of people with substance use disorder. Because the students saw the treatment of people with substance use disorder as an impossible or vain effort.

Conclusion

Social work students who participated in the course Field Experience in Social Work Settings have learned basic knowledge about substance use disorder problem. More importantly, after this course, the students discovered that they had misconceptions and prejudices about the people having substance use disorder problem.

One of the prejudices students realized was that the people having substance use disorder have to pay the price of their mistakes due to their own preferences. A significant portion of the students' prejudices about the substance use disorder problem were related to the qualifications of these people. In their reflective diaries, students stated that people having substance use disorder inevitably and usually harm other people and that they are poor, aggressive, dangerous, mentally ill, unhappy, bad, guilty and fearful. In the course,

the students realized that they thought the people having substance use disorder as a threat to the society rather than the substance use disorder problem itself. It was seen that this thought came with a judgment that the people having problem of substance use disorder are at the same time the ones who do not benefit anyone and therefore they should be isolated from the society. When the literature is examined, it is seen that similar results have been achieved in different researches and studies carried out with social workers or social work students. For example, Smith, Drolen and Bolland (2007) in their research with the social work students have showed that the problem of substance use disorder has been seen as a problem of often dirty, homeless and possibly dangerous young males.

In this study, the students also discovered that they had prejudices that the treatment of people having substance use disorders is impossible and treatment efforts are in vain. Because before the course, the students had prejudices against people having this problem regarding that these people have no wishes and efforts to integrate with society and that is why it was difficult to treat them. Students also saw that such prejudices related to treatment caused the failure to understand that treatment is an important step in eliminating the problem of substance use disorder. The researches on this subject showed when the professionals working in the field of substance use disorder assumed that the people with this problem have resistance to treatment, they have no treatment motivations and therefore cannot achieve positive results with treatment, this assumption can affect the treatment process (Shor and Levit, 2012).

Social work is an original discipline and profession with a value base, as well as a knowledge and skill base. The value base of the profession provides an important basis for struggle against stigmatization and social exclusion and points out that social workers should act ethically in all conditions when working with clients. For this reason, in order to make evaluations and works that are compatible with social work's principles of human rights and social justice, it is necessary to understand the existent purpose and the value base of the profession. Social work education has a significant share in the development of this understanding. Throughout the undergraduate education, social work students should be given the opportunity to examine their own assumptions and prejudices against disadvantaged clients and to compare them with the value base of the profession. Otherwise, it will be inevitable to prejudge against the subjects of many social problems in which the people having substance use disorder are included. This study showed that by help of the course, students can critically look at their prejudices against people having substance use disorders. If the assumptions that the people having substance use disorder problem are subclass, uneducated, guilty, bad, unhelpful and harmful are maintained, these assumptions can eliminate the possibility of right evaluations from the professional view. Considering this point, the importance of the study is better understood. It is a significant gain of this study that by help of the course, the students realized their prejudices against the people having substance use disorder problem.

Kaynakça/References

- Cilga, İ. (2009). Madde ve madde kullanımı ile mücadelede ulusal politika ve strateji öncelikleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 7-22.
- Duman, N. (2014). Madde bağımlılarının yaşadığı toplumsal dışlanma ve sosyal hizmet müdahalesi. V. Işıkkhan (Ed.). *Prof. Dr. Gönül Erkan'a armağan* içinde (s. 125-133). Ankara: Sosyal Hizmet Araştırma, Uygulama ve Geliştirme Derneği Yayınları.
- Earnshaw, V., Smith, L. ve Copenhaver, M. (2013). Drug addiction stigma in the context of methadone maintenance therapy: an investigation into understudied sources of stigma. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 11(1), 110-122.
- Erbay, E., Oğuz, N., Yıldırım, B. ve Fırat, E. (2016). Alkol ve madde bağımlılığı olan bireylerin başa çıkma tutumları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (3), 597-609.
- Erükcü Akbaş, G. ve Mutlu, E. (2016). Madde bağımlılığı tedavisi gören kişilerin bağımlılık ve tedavi deneyimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 101-122.
- Estreet, A. Archibald, P. Tirmazi, M. T., Goodman, S. ve T. Cudjoe (2017). Exploring social work student education: The effect of a harm reduction curriculum on student knowledge and attitudes regarding opioid use disorders. *Substance Abuse*, 38(4), 369-375.
- Fenster, J. ve Monti, K. (2017). Can a course change social work students' attitudes toward harm reduction as a treatment option for substance use disorders?. *Alcoholism Treatment Quarterly*, 35(1), 83-94.
- Görgülü, T. (2017). Madde kullanımı olan bireylerde umutsuzluk ve intihar düşünceleri: Ankara denetimli serbestlik örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(2), 7-26.
- Gresham, K. L. (2017). *A study of the attitude, academic preparation, and practice competence of social workers in relation to substance use disorders in the state of Georgia* (Electronic Theses & Dissertations Collection for Atlanta University & Clark) Retrieved from <http://digitalcommons.auctr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1204&context=cauetds>
- Güleç, G., Köşger, F. ve Eşsizöçlü, A. (2015). DSM-5'te alkol ve madde kullanım bozuklukları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(4), 448-460.
- Hashemnezhad, H. (2015). Qualitative content analysis research: a review article. *Journal of ELT and Applied Linguistics (JELTAL)*, 3(1), 54-62.
- Kelly, J. F., Dow, S. J. ve Westerhoff, C. (2010). Does our choice of substance-related terms influence perceptions of treatment need? An empirical investigation with two commonly used terms. *Journal of Drug Issues*, 40(4), 805-818.
- Küçükşen, K., Şener, M., Tekin, H. H. ve Demirel, B. (2016). Madde bağımlısı bireylerde aile işlevselliği ve sosyal destek algısı. *International Journal of Social Science*, 53, 199-212.
- Lemieux, C. M. ve Schroeder, J. (2004). Seminar on addictive disorders: An exploration of students' knowledge, attitudes, and behavior. *Journal of Social Work Practice in the Addictions*, 4(1), 3-21.
- Livingston, J. D., Milne, T., Fang, M. L. ve Amari, E. (2012). The effectiveness of interventions for reducing stigma related to substance use disorders: a systematic review. *Addiction*, 107(1), 39-50.
- Mutlu, E. (2015). Madde bağımlılığının tedavisinde sosyal hizmet uzmanlarının rol ve işlevleri: Ankara numune eğitim ve araştırma hastanesi alkol ve madde bağımlılığı tedavi ve eğitim merkezi örneği. *Tıbbi Sosyal Hizmet*, 5, 21-33.
- National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. (2016). *Ending discrimination against people with mental and substance use disorders: The evidence for stigma change*. Washington (DC): National Academies Press.
- Oral, M. ve Tuncay, T. (2012). Ruh sağlığı alanında sosyal hizmet uzmanlarının rol ve sorumlulukları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(2), 93-114.

- Polat, G. (2014). Madde bağımlılığı tedavisinde sosyal hizmet mesleği. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 30(2), 143-148.
- Radoncic, V., Marcoux, B. ve Hien, D. (2017). Self-management of addictive behaviors. In Martz, E. (Ed.), *Promoting self-management of chronic health conditions: theories and practice* (pp.147-170). NY: Oxford University Press.
- Senreich, E. ve Straussner, S. L. A. (2013). The effect of MSW education on students' knowledge and attitudes regarding substance abusing clients. *Journal of Social Work Education*, 49(2), 321-336.
- Sevin, Ç. ve Erbay, E. (2008). Madde bağımlılarının tedavi sonrası sosyal yaşama uyumları ve sosyal hizmet uygulamaları. *Bağımlılık Dergisi*, 9(1), 1-11.
- Shor, R. ve Levit, S. (2012). Persons with drug addiction as knowledge providers: Their contribution to social work education. *Journal of Teaching in Social Work*, 32(2), 190-203.
- Smith, T. S., Drolen, C. S. ve Bolland, K. A. (2007). Knowledge and attitudes of social work students regarding substance abuse among older females. *University of Alabama McNair Journal*, 7, 169-194.
- Soto, S. J. ve Stuart, M. J. (2014). Beliefs about substance abusing clients among social work students (Electronic Theses & Dissertations Collection for Atlanta University & Clark) Retrieved from <https://scholarworks.lib.csusb.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com.tr/&httpsredir=1&article=1032&context=etd>
- Straussner, S. L. A. ve Vairo, E. (2007). The impact of a post-master's program in substance abuse on social work and other health professionals. *Journal of Teaching in Social Work*, 27(1-2), 105-123.
- Wahler, E. A. (2012). Identifying and Challenging Social Work Students' Biases. *Social Work Education*, 31(8): 1058-1070.